

Den
**ofullbordade
reformationen**

Paul Lindberg

www.rikareliv.info

Den ofullbordade reformationen

Rikare Liv – Civilisation, 2009
Text och foto Paul Lindberg ©

www.rikareliv.info

Den ofullbordade reformationen

Direkt efter Jesus död fortsatte ivrandet för Jesus värdelära i allt det som uttrycktes i de kommande evangelieskrifterna. Fram till den Romersk-katolska kyrkans konsolidering med kejsarmakten fanns en intensiv och permanent reformationsanda. Mot den andan växte ett aggressivt motstånd som gör sig gällande än i dag på sina håll.

Kristenheten är verkligen i behov av en permanent reformation!

Paul Lindberg, 2009

Jesus inspirerar

Reformationen hade egentligen sitt arv från tiden kring Jesus, ja, från Jesus själv. Ett uppvaknande kom under senare delen av 1200-talet som orsakades av massiva samhällsbehov och av reella förändringar. Det handlade om ett utnyttjande av kyrkan, ett maktfenomen, och mot detta utnyttjande stod evangelietexterna som tolkade Jesus ord och dess betydelse för ett kristet grundläggande fundament.

Medvetenheten om att kyrkan inte leds av Jesus ord var allmänt utbredd och diskussionen var intensiv mot det dogmatiska kyrkotänkandet.

Reformatörerna reagerade starkt mot furstarnas makt och deras äganderätt över de regionala kyrkorna och klostren, och mot den Romerska kyrkans allmakt under påven.

Människorna bakom reformationen

Jesus var den viktigaste inspirationskällan för de reformer som behövdes, och på 1100-talet fanns en rad tidiga reformatorer, som exempelvis **Joachim av Floris**. De tidigare reformivrarna lade grunden till reformationen som sedan kom under 1500-talet.

Reformatörerna **John Wycliffe** och **Jan Huss** gjorde klara avståndstaganden mot kärlekslöshet och orättvisor i samhället och tog vara på tidigare diskussioner och erfarenheter av humanismens kritiska tänkande. Det var humanisternas ivrande för att Bibeln skulle bli var mans egendom på de egna modersmålen, och att biblarna skulle massspridas på ett nytt sätt genom den nya moderna boktryckarkonsten.

Efter dessa reformatorer kom **Martin Luther**, som egentligen bara ville reformera den Romersk-katolska kyrkan. Det fanns inga planer på en ny kyrkobilddning. **Huldrych Zwingli** däremot hade redan från början kraftfulla ambitioner med en ny religion som skulle segra över furstemakten till människornas fromma. Zwingli stupade på slagfältet i just den andan.

Zwinglis efterträdare **Jean Calvin** skapade en obunden kyrka helt fri från statlig överhöghet eller inblandning.

Calvins målsättning var att med en disciplinerad och välorganiserad kyrka grunda en teokratisk "Gudsstat på Jorden". Calvinisterna utgjorde vid denna tid ett frihetsideal för många olika folk i hela Europa.

Med tiden urvattnades idealen och olika konstellationer gjorde upp om fördelning av makt i oheliga allianser. Överallt i dessa intriger var det furstemakten som hotade och trängde på och med alla till buds stående medel användes för att erövra den övergripande makten.

Det vi kan lära av dessa historiska händelser är att reformationen övertogs av andra än de troende. Tro och makt kunde aldrig förenas, men tro var ändå en maktfaktor och de troende blev alltid rånade på sin tro.

En rörelse som insåg att de troende alltid snuvades av herremännen var den reformatoriska *Döpparrörelsen*, som handgripligen vägrade understå sig furstemakten.

Det råder väl ingen tvekan om att vi hos dem kan se begynnelsen till den moderna frihetsandan och början till både liberalismen och socialismen. Ur dessa rörelser utvecklades med tiden frikyrkorna och fackföreningsrörelserna.

En avhängare till Döpparrörelsen var *Anabaptism*, också kallade *Ved-erdöpare*, en mera individualistisk rörelse med friare knytning och med större fritänkande i en *socialrevolutionär* anda (begreppet myntades under denna tid). Det var för den tiden en radikal rörelse, som gav upphovet till den senare *Baptismen*.

Bland dessa aktivister fanns vad vi i dag skulle kalla moderna politiska trevanden, men en del av dem var tvivelaktiga. Exempelvis Jan van Leiden som utropade att han var Sions kung, och organiserade ett militärt regemente i Münster. Regementet slogs snart ned av kejserliga trupper.

Bland Anabaptisternas aktivister finner vi inga mindre än naturforskaren och läkaren **Paracelsus**, han utvecklade *korrespondensläran* i något som kan likna modern kvantfysik, påverkad av både *hermetism* och av Joachim av Floris. Ytterligare en känd medlem var filosofen **Giordano Bruno**, som fick fly från Italien på grund av synpunkter om en

panteistisk och *naturalistisk-monistisk* världsbild. Han vägrade att ta tillbaka vad han gett uttryck för och dömdes av inkquisitionen för here-tiska idéer, och brändes på bål.

Under reformationen eldades det frenetiskt. Många människor brändes ihjäl för sin tros skull. Tron handlade alltid om livet för en bättre framtid, och om livet i Jesus efterföljelse som Ordets görare!

De främsta ivrarna för den Lutherska reformationen i Sverige är re-formatörerna **Olaus Petri**, Sveriges förste evangeliske ärkebiskop, och **Laurentius Andreæ**.

Martin Luther agerar

År 1517 angrep Martin Luther kyrkans handel med avlatsbrev, med motiveringen att människan inte kan köpa något erkännande eller rätt-färdighet. Avlatsbreven var en mycket lukrativ handel som romerska kyrkan bedrev, och därmed angrep Luther den auktoritära påvemakten i hela dess ställning.

Avlatsbreven bekostade en hel del av de romerska kyrkobyggena, som exempelvis S:t Peterskyrkan. Det var framförallt konflikten med Luthers krav på att korrigera många missförhållanden som ledde till reformationen.

År 1519 gjorde Luther klart att påven inte alls behövdes för Kristen-omen. Denna uppfattning hade han tagit till sig från 1100-talsrefor-matorn Joachim av Floris.

Den katolska makten försvarade emellertid rätten med avlatsbrev genom det Tridentiska kyrkomötet mot den Lutherska kritiken. Men Romerska kyrkan tvingades faktiskt att därefter avskaffa penningavla-ten på grund av Luthers reformatoriska kraftfullhet och framgångar.

Luther krävde att det först och främst var evangelietexterna som skulle utgöra normen för kyrkan och skulle stå över både påve och traditioner. Dessa ställningstaganden kom att kallas Lutherdomen och blev kärnan i hans budskap.

Luther utgick från evangelierna och menade att det är Jesus som är läraren och kyrkans ledare. Ingen annan är ledare över kyrkan!

Mitt personliga tillägg är att vi kan dra den slutsatsen att Jesus än i dag, trots allt, har en svag ställning i människornas kristenhet, hur älskad han än är, medan traditioner har en starkare ställning.

Detta beror på människas makt över människa som ledarprincip, istället för Jesus ledarskap.

Här menar jag förhållandena i kyrkan med dess medlemmar, inte det sekulariserade samhället.

På grund av Luthers genomslagskraft bland de tyska folken kom andra intressenter att snabbt göra sig gällande. Förutom ett brett folkligt stöd fick Luther snart stöd av både furstar, adel och borgerskap, men även bland många präster. Bibel, kyrkopredikningar och psalmer sjöngs och lästes därefter helt på modersmålet.

Reformationen fick emellertid en besvärlig växtverk, och olika intressen ivrade för speciella och egenlystiga särintressen.

Reformatörerna själva hade olika viljor och kunde inte ens enas för ett allmänt och pragmatiskt handlingsprogram. I kriserna uppstod folkliga bondeuppror, med svåra och våldsamma motsättningar. Religion har en politisk och destruktiv sprängkraft när den missbrukas och utnyttjas, har det visat sig, och som vi kan se tydligt än i dag runt om i världen.

Augsburgska religionsfreden

I kristiderna försökte humanisten **Philipp Melanchton** år 1530 konsolidera vad som vunnits i kampen mot den totalitära påvemakten. Han lanserade den *Augsburgska religionsfreden* som skulle ge fred i de inbördes motsättningar folken mellan. Lutherdomen stadgades som en författning och säkerställdes som det rättsliga underlaget för den tyska religionen.

Men i dessa turbulenser av olika sär- och egenintressen tog de tyska

furstarna över rätten att härska över sina undersåtar och deras religion, behöll livegenskapen och tog över den katolska kyrkoskatten för egna bruk.

Furstarnas och adelns tilltvingade rättigheter möjliggjordes alltså genom den *Augsburgska bekännelsen* med självständighetsförklaringen gentemot Tyskromerska kejsaren och Romerska kyrkan.

Herrarna tog sig friheten över de kyrkliga förhållandena utan hänsyn till någon, vare sig kejsare, påve eller allt det som reformatörerna hade ivrat för.

Furstarna ville nu visa att den nya kyrkan stod på "fornkyrkans grund", vilket varken var Jesus eller Luthers intentioner. Med fornkyrkan menades egentligen ingenting mer än myterna om fornstora dar och herremännens suveräna ledarskap. Herremännen bestämde helt hur religionen skulle tolkas, och de människor med en annansuppfattning fick ge sig av, utvandra och fick lämna vad de ägde. På vissa håll fick de betala en skatt för att få utvandra. Detta var aldrig reformatörernas avsikter från början.

Luthers bekännelseskriterier samlades med tiden i *Konkordieboken*, men inte förrän år 1580. Boken blev något av ett fundament med en påtvingad allmängiltighet för alla människor i det nya Lutherska samhället.

Uppgörelsen efter den augsburgska religionsfreden tog furstarna över rätten att själva "reformera" bäst de ville på sina domäner, och undersåtarna kunde inget annat än underdånigt lyda. Furstarna utsåg själva vilka biskopar som därefter skulle tillsättas. Ja, nu ägdes kyrkan av furstarna, precis som i det katolska Tysk-romerska riket.

Luthers ursprungliga tankar blev i dessa sammanhang helt bortkoppade. Det gällde förresten även de övriga reformatörerna, deras idéer blev aldrig realiserade i kyrkorna. Det blev istället ensidigt furstarnas intressen som hade tolkningsrätten. Och i kyrkan var det furstehusens släktingar som blev innehavarna av kyrkans högsta ämbeten, precis som hos den romerska kyrkan.

Furstemakten tog strupgrepp på det som såg ut som en början till

frikyrko- och fromhetsrörelser, men också på tillväxten av rörelser kring mysticism, eller sanningsrörelser för den fria viljan, men också på begynnelsen av politisk rörelsefrihet av olika slag. Hos reformationen fanns uttrycken till det som senare kom att utveckla de pluralistiska och demokratiska idealen och början till frikyrkorörelsen som kom under 1800-talet.

Luthers bidrag till reformationen står i ett speciellt förhållande. Luther upptäckte att begreppet "Guds rättfärdighet" hade en större innebörd än själva uttrycket. Luther menade att uttrycket inte skulle tydas juridiskt, utan istället mera som ur de hebreiska skrifternas betydelse. Alltså, *rättfärdigheten som Guds barmhärtighet*. Denna upptäckt av Luther skulle befria den enskilda människans förmåga att behöva räcka till.

Och Luther exempelfierar med Jesus, och den barmhärtighet Gud visade Jesus, som också gäller den ofullkomliga människan, som befrias av nåd allena genom tron, *sola gratia per fidem*.

Tolkningen av Luthers slutsatser kan ses i samband med hans studier av Paulus Brev till romarna. Det är från Paulus Luther hämtar vad han upptäcker om förhållandet mellan tro och gärningar. Han menade att i relationen med Gud gäller endast trons rättfärdighet, och gärningarna gäller kallelsen för de behövandes lindring från nöd – alltså av mindre dignitet.

Jesus säger något annorlunda och mindre dogmatiskt: "Det du gör för de minsta, gör du för Gud". Jesus ger budskapet ett kvalitativt annorlunda budskap med en klarhet utan omsvängningar och rakt på sak! Det var med dessa Jesusvärderingar som reformationen kom till stånd – att förverkliga ordens betydelse hos var och ens medvetande.

Luthers upptäckter av Paulus tankar i Romarbrevet får konsekvensen att endast troende står i relation med Gud i en eventuell uppståndelse eller befrielse.

Den icketroende, men som ändå i allt gör goda gärningar, räknas inte som fullgoda görare av ordet. Detta är enligt min mening extremt

tvivelaktigt. Jag kan inte hitta något hos Jesus i evangelierna som styrker vare sig Paulus eller Luther i detta specifika ställningstagande och tolkande.

Det blir för min del Jesus ord som väger tyngre: "Det du gör för de minsta, gör du för Gud". Eftersom den icketroende gör det rätta inför Gud, så blir han/hon godkänd. Detta budskap är bland det allra vackraste av Jesus! Troende utan gärningar kan däremot aldrig godkännas! Det är hyckleri!

Om Lagen säger Luther: "Lagens krav kvarstår oinskränkt och uppdragar människans synd så att hon drivs till Kristus, till att överlåta sin synd på Kristus och i tro mottaga rättfärdigheten som gåva."

Jesus säger: "Jag har inte för avsikt att ta bort Lagen, jag vill fullfölja (fullkomna) den".

Och med Jesus syn på Lagen hittar man en annan innebörd. Jesus rekonstruerar bokstavligt talat sin tids Heliga skrift och blir själv göraren så som den hörnsten som fattas, för att *Lagen* i enlighet med allt det Jesus predikade ska få sin fullbordan för ett nytt *Förbund* med Gud.

Alltså, exempelvis kan man inte leta efter ofullkomliga texter i Gamla Testamentet som andra kan snava på, eller som kan användas som tillhyggen. Jesus ord är det som först och främst gäller!

Trots att Luther menade att kyrkan helt ska förankras i evangelierna låter han sig själv "upptäcka" Paulus i den mest kontroversiella skriften, nämligen Romarbrevet. Det är sorgligt och inkonsekvent.

I synen på skolastiken: Luther angrep den skolastiska teologin med värderingar han upptäckt hos Paulus åsikter som gäller det grekiska tänkandet. Han angriper bland annat den Aristoteliska filosofins inflytande på teologin och kyrkan, som Paulus och han ansågs komma i motsättning till *Bibelns enda rätta förklaringsgrund*. Vilket blev ett stort misstag, enligt min mening.

Skolastikens viktigaste redskap var *dialektiken* och *logiken*, vilket i

praktiken betydde att om man söker kunskapen kan man finna den.

Genom analyserande forskning kan man finna nya sanningar som ersätter osanningar. Tes mot tes kan leda till syntes, i bästa fall.

Skolastikerna menade att tron på Jesus ord och Gud kan läras ut, precis så som görs idag på teologiska högskolor, inom exegetiken, eller bibelstudier i församlingar, men också i relationer inom forskandet i jämförande andliga analogier och med exempelvis naturvetenskaplig forskning. Det gäller inom vilket kunskapsområde som helst.

Skolastiken hade kanske överambitiösa eller för höga tankar om sig själva för sin tid, det är möjligt.

I dag kan vi sätta in rationella aspekter på människans roll i frågan om livets mening, och om Guds skapelse i vetenskapliga perspektiv, som faktiskt stärker den andliga insikten. En gränsöverskridande befruktning, som förhoppningsvist kan ge nya trovärdiga kunskaper.

Skolastikens företrädare var de som många gånger fick ljuset att lysa under den mörka medeltiden. Det var personer som **Anselm av Canterbury** och **Pierre Abælard**. Och under skolastikens blomstringsperiod kom **Aristoteles** tankar in i den kristna teologiska och filosofiska diskussionen. Här fanns personer som **Albertus Magnus**, **Thomas av Aquino** och **Giovanni Bonaventura**.

Vad det handlade om var ett slags rekonstruerande av kunskapen som skulle ha lett till den moderna naturvetenskapen, som kyrkan så fördomsfullt sökt förhindra. Och kyrkan lyckades hålla ut i sina fördomar ända in i modern tid. Men denna uthållighet var knappast något i Jesus efterföljd.

På 1300-talet kom en nedgångsperiod för skolastiken, och en ny "ism" formulerades, *nominalism*, vars främste företrädare var **William av Occam**.

Dessa tänkare var i mångt och mycket den tidens grundläggare av vår tids kunskapande och vetande. Men de var aldrig fullkomliga, det går bra att vara kritiska till dem, det håller de för.

Paulus hade fördomar kring de grekiska filosoferna, en uppfattning som övertogs av Luther, tråkigt nog. Ja det rörde sig faktiskt om rena

fördomar och okunskap. Fördomarna var aldrig någonting som kom från Jesus eller Gud, som en del auktoritära människor vill att det ska vara. Men sådana värderingar handlar om misstro, intolerans, hegemonisträvande och falsk religionsutövning.

De grekiska filosoferna var ofullkomliga precis som alla människor kan vara, men det var även Paulus och Luther.

Luther ville ha en Guds auktoritet i Skriften, för att i sin speciella tid ha något att stödja sig mot. Samma sak kan vi hitta under Jesus tidevarv då alla i Palestina ivrade efter Lagen, och sökte den enda sanna tolkningen av Lagen. Människorna har inte haft det lätt. Men utan religionerna hade det säkert varit ännu svårare, vilket man kan se även i dag, enligt min mening.

Luther om den fria viljan: Luther bröt med sin samarbetspartner humanisten **Erasmus av Rotterdam**, som hävdade den fria viljans betydelse för tillblivelsen hos var och en. Han menade att var och en har friheten att ta emot nåden eller att tacka nej.

Detta motsatte sig Luther, och i skriften "Om den trålbundna viljan" kritiserar han Erasmus av Rotterdam. Han tycker att Erasmus förleder människor att förtrösta på sin egen vilja istället för den villkorslösa nåden.

Detta var en stor fråga emellan mitt under reformationens processer. Luther är hopplöst dogmatisk, och alla åsikter han för fram har han lärt av Paulus, inte av Jesus. Av Luthers reformism blev det redan under hans samtid ett statiskt nybygge av en evangelisk kyrka som inte alltid var bättre än den romersk-katolska till sitt innehåll och i praktiken. Det fanns många fördelaktiga vinster naturligtvis, exempelvis Bibeln på olika nationella modersmål, och så vidare. Och reformationen visades vara utvecklingsbar, framförallt i vår tid, det var den stora vinsten.

Vissa försök gjordes emellertid för att åstadkomma ett enande samarbete mellan olika reformistiska grenar. Försök gjordes av bland andra greven **Philipp von Hessen** mellan Luther och Zwingli. Samtalet

handlade om ämnen som trots allt var av mindre betydelse och som heller inte ledde till något fruktbart.

Luther utgick i sina värderingar från Paulus skrifter ur Nya Testamentet, och mot slutet av sin levnad polemiserar han genom mycket hetska skrifter mot judarna. Ja, de var rent antisemitiska. Skriften "Mot judarna och deras lögnare" (1543) fick med tiden katastrofala följder för Europas judar.

I stället för Jesus ord, väljer han Paulus tolkningar av evangelietexterna. Det har i och för sig varit allenarådande inom kristenheten i det stora hela.

I vems händer hamnar de troende?

En del människor skulle i dag gärna vilja uttrycka att kyrkorna inte behöver gå i Martin Luthers fotspår, inte heller i Jesus fotspår, bara för att dessa inte längre är tidsenliga. Dessa åsikter är inte så konstiga med tanke på den reellt existerande verkligheten som har rått och som råder i dag.

Sådana uttryck kan i så fall grundas på utövandet av just den fria viljan, men som leds av dem med en kraftfullare och mera frenetisk vilja till makt över människorna – de med organisationsegoistiska sårintressen och med ivrandet för bestämmanderätten över människornas fria vilja.

Men det är också sant, människorna har sin fria vilja och är inte tvingade att gå i Jesus fotspår. Var och en kan gå i vilka fotspår som helst. Men då är det inte längre Gud som är dragningskraften eller det eftersträvansvärda. Det är istället den enskildes otillräcklighet och med större lojalitet till organisationstillhörigheten än till Jesus. Om detta har vi ju en hel del tydliga exempel på inom kristenheten.

I Sverige står religionssamfunden till stor del under partipolitiskt ledarskap. Svenska kyrkan kan i princip ledas av Sverigedemokraterna runt om i landet, vilket de också gör på sina håll. Missionskyrkan tycks vara en Folkpartiorganisation och Pingstkyrkan en Kristdemokratisk organisation, och så vidare.

Den fria viljans väg leder inte alltid mot sanningen och livet. Men det gör inte heller den totalitära viljan över människornas huvuden. Den personliga fria viljan är till för bland annat tillblivelsen och för människans meningsfullhet.

Varför finns politikermakten i kyrkorna? Ja, det är inte särskilt svårt att förstå. För det som gäller och alltid har gällt i kristenhetens 2000-åriga historia är makten över själarna. Manipulation och hegemoni som i princip konstateras i Jesusorden "Människas makt över människa, leder bara till människans fördärv."

Jesus borde i stället vara kristenhetens ledare och i samförstånd med människorna! Detta kan bara förverkligas genom en frivillig och kraftfull religionsdialog och försoning.

Reformation *reformatio*, senlatin; omgestalta, förändra, förbättra, förnya. Det var reformationens ändamålsenliga vilja att låta kyrkan förändras till att följa Jesus istället för en korrumperad påve- och kejsarkyrka, eller av vilka organisationer som helst.

Reformationens olika riktningar, så som den blev, grundar sin gemenskap på läran enligt följande:

*Rättfärdiggörelse genom tro,
Bibeln är den enda uppenbarelsekällan,
Predikan är gudstjänstens centrum.*

Ovanstående kan ifrågasättas, men då är det önskvärda att ledas av den goda viljan! Allt kan ifrågasättas, men bara med ett ärligt uppsåt!

Paul Lindberg

Jag vill härefter låta kyrkoherden och författaren **Christer Hugo** få sista ordet genom ett citat från hans skrift *Det lutherska arvet*, som jag instämmer med.

”Martin Luthers världsbild var självklart 1500-talsmänniskans – en världsbild som i mycket är helt främmande för vår tid, en världsbild fylld av mytologiska föreställningar och förvetenskapliga idéer om hur verkligheten är beskaffad. Och i Luthers egen kristendomstolkning är en oftast mycket konkret och bokstavligt uppfattad kristen mytologi förutsatt.

Han var ett barn av sin tid. Samtidigt finns det hos Luthers sätt att tänka, infallsvinklar och teologiska perspektiv som har stor livskraft och som kan öppna nya horisonter för nya tider. Och för nya reformationer.”